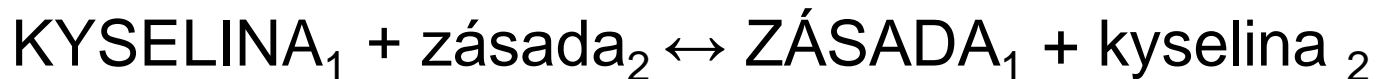

Acidobazické rovnováhy

při acidobazických rovnováhách (proteolytických) - přenos vodíkového kationtu mezi ionty (molekulami) zúčastněnými v rovnováze

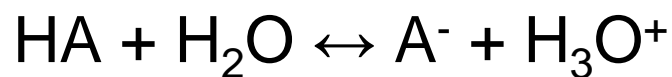
kyselina –donor protonů

zásada – akceptor protonů

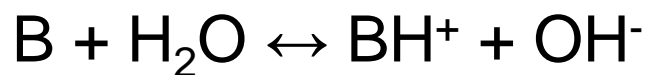

voda amfiprotní rozpouštědlo (zásada i kyselina) –

disociace (asociace)

$$K_A = \frac{[\text{A}^-][\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{HA}]}$$

$$K_B = \frac{[\text{BH}^+][\text{OH}^-]}{[\text{B}]}$$

čím větší hodnota konstanty – tím silnější kyselina (zásada)

Kyseliny a zásady

silné kyseliny – HCl, HNO₃, H₂SO₄, HClO₄

silné zásady – NaOH, KOH

prakticky úplně disociované → koncentrace H₃O⁺ (OH⁻)
je prakticky rovna c_K (c_Z)

slabé kyseliny – CH₃COOH, HCOOH, H₂CO₃...)

slabé zásady – NH₃, organické aminy..)

→ malá disociace

v málo zředěných roztocích → výskyt jako molekuly

silné elektrolyty (soli) vs. slabé elektrolyty

Autoprotolýza vody

ve všech vodných roztocích :

(termodynamický) iontový součin vody

$$K_w(25^\circ\text{C}) = a_{\text{H}_3\text{O}^+} \times a_{\text{OH}^-} = 1,0 \times 10^{-14}$$

(koncentrační) zdánlivý iontový součin vody

$$K'_w = [\text{H}_3\text{O}^+] \cdot [\text{OH}^-] = \frac{K_w}{\gamma_{\text{H}_3\text{O}^+} \cdot \gamma_{\text{OH}^-}}$$

$$\text{pH} = -\log a_{\text{H}_3\text{O}^+} \quad (-\log [\text{H}_3\text{O}^+])$$

$$\text{pOH} = -\log a_{\text{OH}^-} \quad (-\log [\text{OH}^-])$$

$$\text{pH} + \text{pOH} = \text{p}K_w = 14$$

Výpočet pH silných jednosytných kyselin (zásad)

- uvažujeme úplnou disociaci příslušné kyseliny (zásady) v roztoku
- při vyšší koncentraci kyseliny - $[\text{H}_3\text{O}^+] = c_K$
- při vyšší koncentraci zásady - $[\text{OH}^-] = c_Z$
- při vyšších koncentracích kyseliny (zásady) $> \sim 10^{-3} \text{ M} \rightarrow$ nutno uvažovat i iontovou sílu roztoku
- při nižších koncentracích kyseliny (zásady) $< \sim 10^{-6} \text{ M} \rightarrow$ nutno zahrnout i autoprotolýzu vody

Disociace slabých kyselin a zásad

$HA + H_2O \leftrightarrow A^- + H_3O^+$ z bilančních podmínek získáme:
tzv. všeobecnou Brönstedovu rovnici pro slabou kyselinu:

$$[H_3O^+] = K'_a \cdot \frac{c_{HA} - [H_3O^+] + [OH^-]}{[H_3O^+] - [OH^-]}$$

po zjednodušení (zanedbání disociace a autoprotolýzy)

$$[H_3O^+] = K'_a \cdot \frac{c_{HA}}{[H_3O^+]}$$

$$pH = \frac{1}{2} (pK'_a - \log c_{HA})$$

$B + H_2O \leftrightarrow BH^+ + OH^-$ z bilančních podmínek získáme:
tzv. všeobecnou Brönstedovu rovnici pro slabou zásadu:

$$[OH^-] = K'_b \cdot \frac{c_B - [OH^-] + [H_3O^+]}{[OH^-] - [H_3O^+]}$$

po zanedbání

$$[OH^-] = K'_b \cdot \frac{c_B}{[OH^-]}$$

$$pOH = \frac{1}{2} \cdot pK'_b - \frac{1}{2} \log c_B$$

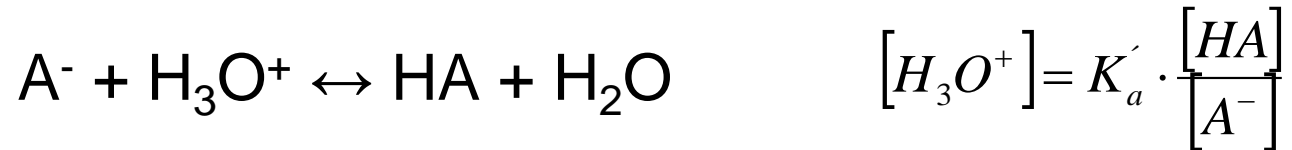
$$pH = 14 - \frac{1}{2} \cdot pK'_b + \frac{1}{2} \log c_B$$

Disociační konstanty slabých kyselin a zásad

Kyselina	Vzorec	K_a	pK_a
boritá	H_3BO_3	$5,83 \cdot 10^{-10}$	9,23
kyanovodík	HCN	$2,10 \cdot 10^{-9}$	8,70
mravenčí	HCOOH	$1,77 \cdot 10^{-4}$	3,75
octová	CH_3COOH	$1,75 \cdot 10^{-5}$	4,76
uhličitá	H_2CO_3	$4,45 \cdot 10^{-7}$ ($4,70 \cdot 10^{-11}$)	6,35 (10,3)
Zásada	Vzorec	K_b	pK_b
amoniak	NH_3	$1,76 \cdot 10^{-5}$	4,75
anilin	$C_6H_5NH_2$	$3,90 \cdot 10^{-10}$	9,40
pyridin	C_5H_5N	$1,70 \cdot 10^{-9}$	8,80

pH solí (hydrolyza)

- sůl silné kyseliny a silné zásady (NaCl) – pH = 7
- sůl slabé jednosytné kyseliny a silné zásady (CH₃COONa)
rozpouštění NaA → Na⁺ + A⁻ hydrolyza (K_h) A⁻ + H₂O ↔ HA + OH⁻

$$[H_3O^+] = K'_a \cdot \frac{[OH^-] - [H_3O^+]}{c_s - [OH^-] + [H_3O^+]}$$

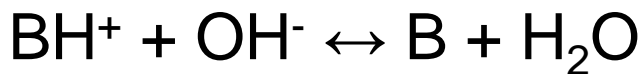
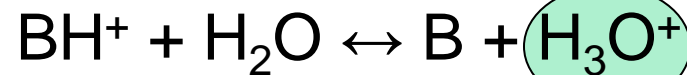
$$[H_3O^+] = K'_a \cdot \frac{[OH^-]}{c_s}$$

$$[H_3O^+] = \sqrt{\frac{K'_a K'_w}{c_s}}$$

$$pH = 7 + \frac{1}{2} \cdot pK'_a + \frac{1}{2} \log c_s$$

pH solí (hydrolýza)

- sůl slabé zásady a silné kyseliny (NH_4Cl)

$$[\text{OH}^-] = K'_b \cdot \frac{[\text{B}]}{[\text{BH}^+]}$$

$$[\text{OH}^-] = K'_b \cdot \frac{[\text{H}_3\text{O}^+] - [\text{OH}^-]}{c_s - [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{OH}^-]}$$

$$[\text{OH}^-] = K'_b \cdot \frac{[\text{H}_3\text{O}^+]}{c_s}$$

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = \sqrt{\frac{K'_w c_s}{K'_b}}$$

$$\text{pH} = 7 - \frac{1}{2} \cdot \text{p}K'_b - \frac{1}{2} \log c_s$$

- sůl slabé zásady a slabé kyseliny ($\text{CH}_3\text{COONH}_4$)

hydrolýze podléhá jak kation, tak anion výsledné pH závisí na hodnotách disociačních konstant příslušné kyseliny a zásady

$$\text{pH} = 7 + \frac{1}{2} \text{p}K'_{a,1} - \frac{1}{2} \text{p}K'_{b,2}$$

$$K_a > K_b \rightarrow \text{pH} < 7 \quad K_a < K_b \rightarrow \text{pH} > 7$$

pH pufru slabé kyseliny a její soli

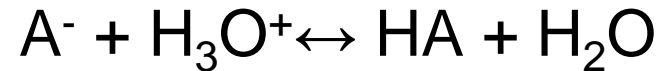
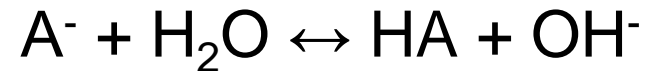
- např. octová kyselina a její sodná sůl

částečná disociace kyseliny

úplná disociace soli

hydrolýza aniontu

$$[H_3O^+] = K'_a \cdot \frac{[HA]}{[A^-]}$$

bilanční podmínky:

$$[HA] = c_K - [A^-] = c_K - [H_3O^+] + [OH^-]$$

$$[A^-] = c_S + [H_3O^+] - [OH^-]$$

$$[H_3O^+] = K'_a \cdot \frac{c_{HA} - [H_3O^+] + [OH^-]}{c_S + [H_3O^+] - [OH^-]}$$

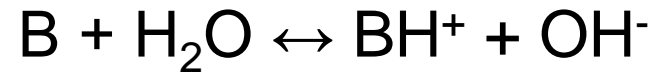
$$[H_3O^+] = K'_a \cdot \frac{c_{HA}}{c_S}$$

$$pH = pK'_a - \log \frac{c_{HA}}{c_S}$$

pH pufru slabé zásady a její soli

- např. amoniak a chlorid amonný

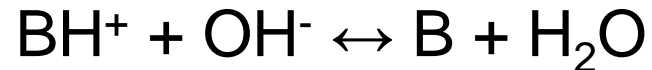
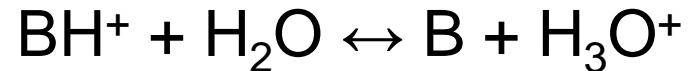
částečná protonizace zásady

úplná disociace soli

hydrolýza kationtu

$$[OH^-] = K'_b \cdot \frac{[B]}{[BH^+]}$$

bilanční podmínky:

$$[B] = c_B - [BH^+] = c_B - [OH^-] + [H_3O^+]$$

$$[BH^+] = c_S - [B] = c_S + [OH^-] - [H_3O^+]$$

$$[OH^-] = K'_b \cdot \frac{c_B - [OH^-] + [H_3O^+]}{c_S + [OH^-] - [H_3O^+]}$$

$$[OH^-] = K'_b \cdot \frac{c_B}{c_S}$$

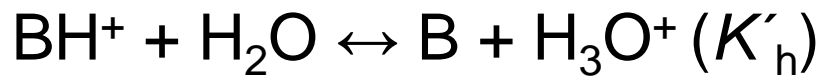
$$pH = 14 - pK'_b + \log \frac{c_B}{c_S}$$

Pufry

- Henderson-Hasselbalchovy rovnice

$$\text{pH} = \text{p}K'_a - \log \frac{c_{\text{HA}}}{c_{\text{S}}}$$

$$\text{pH} = 14 - \text{p}K'_b + \log \frac{c_{\text{B}}}{c_{\text{S}}}$$

pufrační kapacita

$$\beta = \frac{db}{d\text{pH}} = -\frac{da}{d\text{pH}}$$

b (a)- počet molů silné jednosytné zásady (kyseliny) přidány k 1 l pufry

nejvyšší pufrační kapacita – nejúčinnější bránění změny pH –
roztoky v nichž je koncentrace slabé kyseliny (zásady) a
příslušné soli stejná

Typ pufru: $\text{CH}_3\text{COOH}/\text{CH}_3\text{COONa}$

$$pH = pK'_a - \log \frac{c_{HA}}{c_S} \qquad pH = pK'_a + \log \frac{c_S + b}{c_K - b}$$

$$pH = pK'_a - \log \frac{c_{HA} - b}{c_S + b} \qquad b = \frac{c_K K_A - c_S 10^{-pH}}{K_A + 10^{-pH}}$$

$$\frac{db}{dpH} = \beta = 2,303 \frac{K_A 10^{-pH} (c_K + c_S)}{(K_A + 10^{-pH})^2}$$

Typ pufru: $\text{NH}_3/\text{NH}_4\text{Cl}$

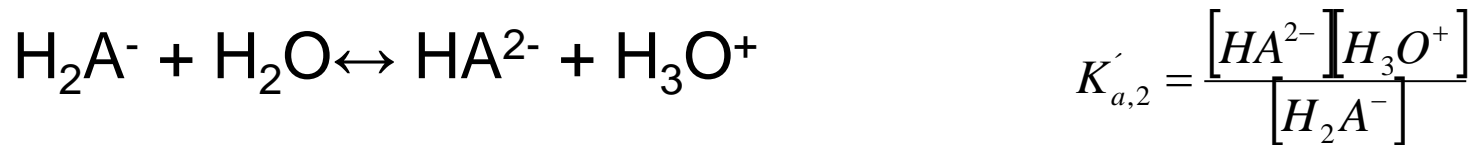
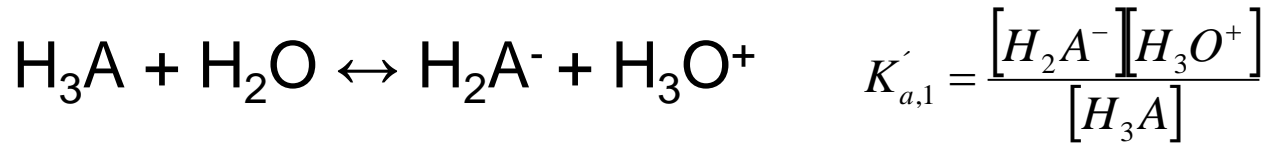
$$pH = 14 - pK'_b + \log \frac{c_b}{c_s}$$

$$pH = pK'_a + \log \frac{c_b + b}{c_s - b}$$

$$b = \frac{c_s K_A - c_b 10^{-pH}}{K_A + 10^{-pH}}$$

$$\frac{db}{dpH} = \beta = 2,303 \frac{K_A 10^{-pH} (c_B + c_S)}{(K_A + 10^{-pH})^2}$$

pH slabých vícesytných kyselin

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{H}_3\text{O}^+]_1 + [\text{H}_3\text{O}^+]_2 + [\text{H}_3\text{O}^+]_3$$

jednotlivé disociační konstanty se liší navzájem alespoň o 3 řády

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{H}_3\text{O}^+]_1 = K'_{a,1} \frac{[\text{H}_3\text{A}]}{[\text{H}_2\text{A}^-]}$$

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{H}_3\text{O}^+]_2 = K'_{a,1} \frac{c_{\text{H}_3\text{A}} - [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{OH}^-]}{[\text{H}_3\text{O}^+] - [\text{OH}^-]}$$

jednotlivé disociační konstanty se liší o menší počet řádů

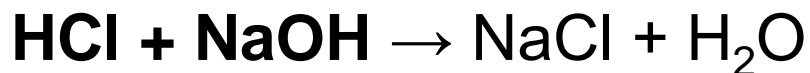
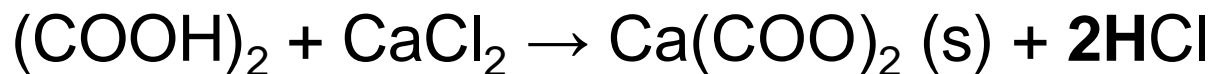
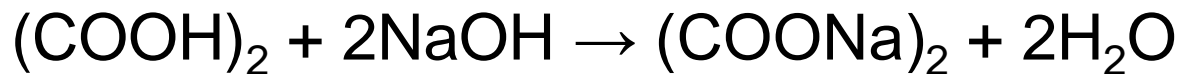
$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{H}_3\text{O}^+]_1 + K'_{a,2}$$

Acidobazické titrace

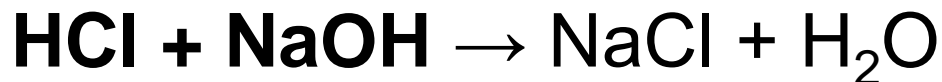
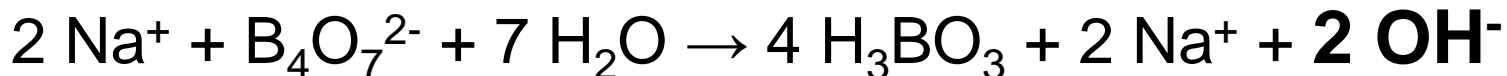
- Alkalimetrie - stanovují se kyseliny titrací odměrným roztokem louhu
- Acidimetrie - stanovují se zásady titrací odměrným roztokem silné kyseliny
- Odměrné roztoky:
 - alkalimetrie – NaOH, KOH ($\text{Ba}(\text{OH})_2$)
 - acidimetrie – HCl, HClO_4 , H_2SO_4
- Použití:
 - alkalimetrie - anorganické a organické kyseliny, hydrogensoli, hydrolyzující soli slabých zásad a silných kyselin
 - acidimetrie – anorganické a organické zásady, hydrolyzující soli slabých kyselin a silných zásad

Acidobazické titrace - odměrné roztoky

- Standardní látky
- alkalimetrie kyselina šťavelová, $(\text{COOH})_2 \cdot 2 \text{H}_2\text{O}$, M_r 126,07
(hydrogenšťavelan draselný)

- acidimetrie tetraboritan sodný, $\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7 \cdot 10 \text{H}_2\text{O}$, M_r 381,43
(hydrogenuhlíčan draselný)

Indikátory

většinou slabé organické kyseliny a zásady u nichž se liší barva jejich disociované a nedisociované formy

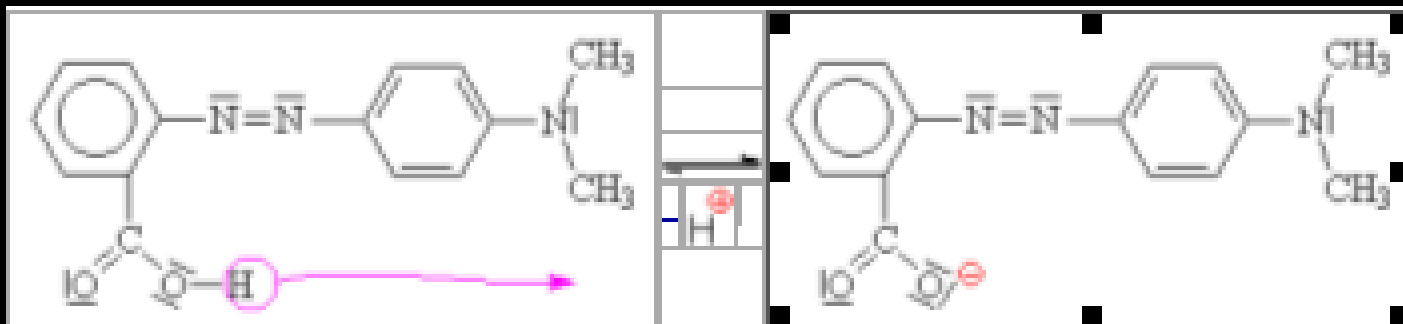
k barevnému přechodu $\text{pH} = \text{p}K_a \pm 1$

Indikátor	$\text{p}K_a$	Barevný přechod, pH	Změna zbarvení kyselá - zásaditá forma	
Thymolová modř	1,65	1,2 – 2,8	červená – žlutá	
Methyloranž	3,40	3,1 – 4,4	červená – žlutá	
Bromkresolová zeleň	4,66	3,8 – 5,4	žlutá – modrá	
Methylčerveň	5,00	4,2 – 6,3	červená – žlutá	
Bromthymolová modř	7,10	6,0 – 7,6	žlutá – modrá	
Fenolová červeň	7,81	6,8 – 8,4	žlutá – červená	
Fenolftalein	9,40	8,3 – 10,0	bezbarvá – fialová	

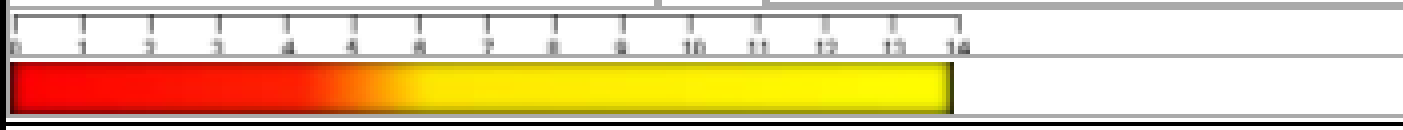
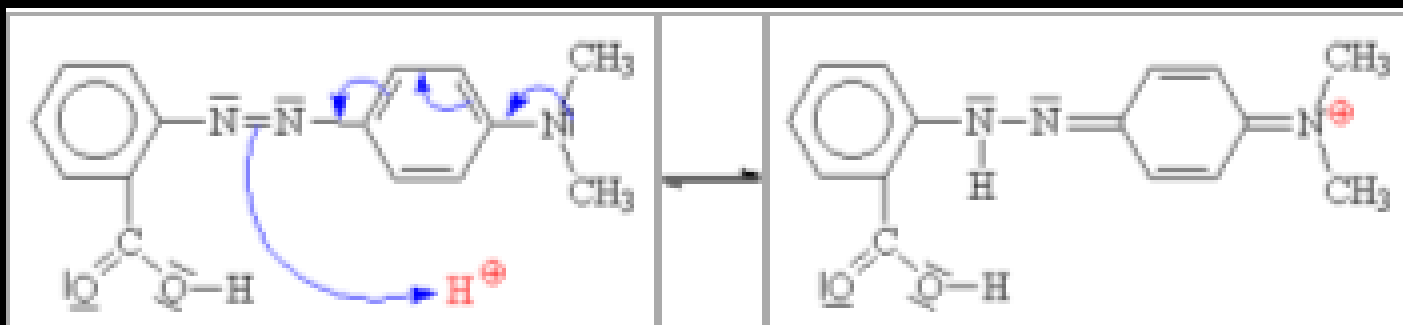
Methylčerveň 4'-(N,N-dimethylamino)azobenzen-2-karboxylová kyselina

Zásaditá forma (při **pH** větším než 4, to znamená ve **vodě** a v **zásadě** se chová indikátor jako **kyselina**)

barva žlutá

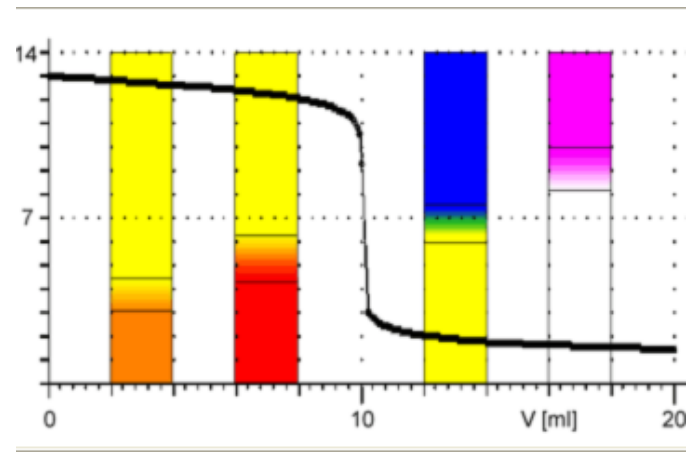
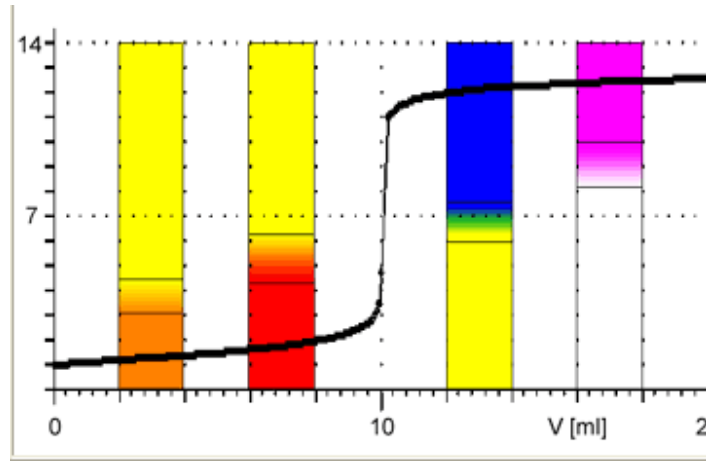

Kyselá forma (při **pH** menším než 5, to znamená v **kyselině** se chová indikátor jako **zásada**)
barva červená

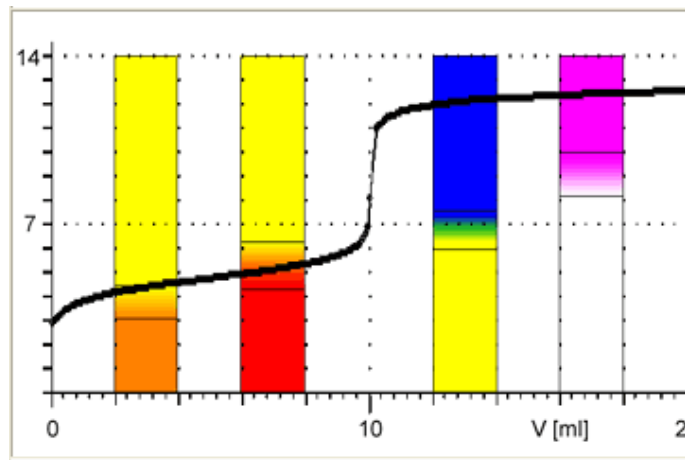

Výběr vhodného indikátoru

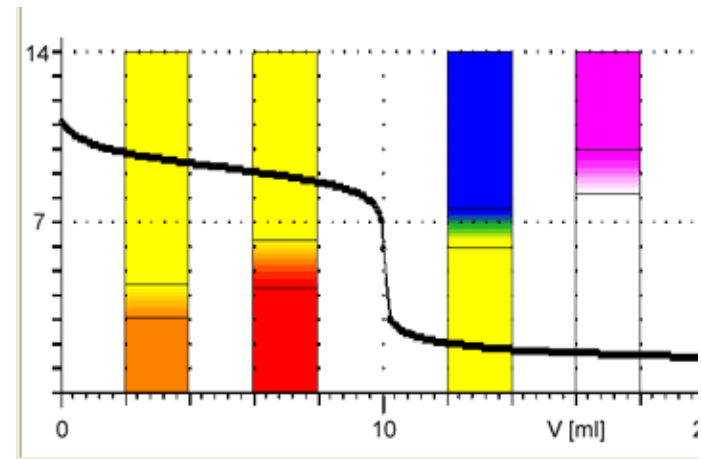
titrace silné kyseliny silnou zásadou – jakýkoli indikátor

titrace slabé kyseliny silnou zásadou
fenolftalein

titrace slabé zásady silnou kyselinou
methyloranž, methylčerveň

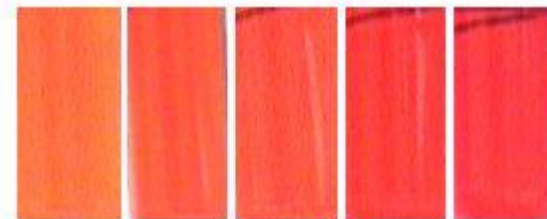
Indikátory

Č. 23

Stupnice barev fenolové
červeně při koncentraci
0.004% a pH (z leva):
6.99, 7.21, 7.42, 7.61, 7.93

Stupnice o stejném
pH při příliš vysoké
koncentraci fenolové
červeně 0.01%

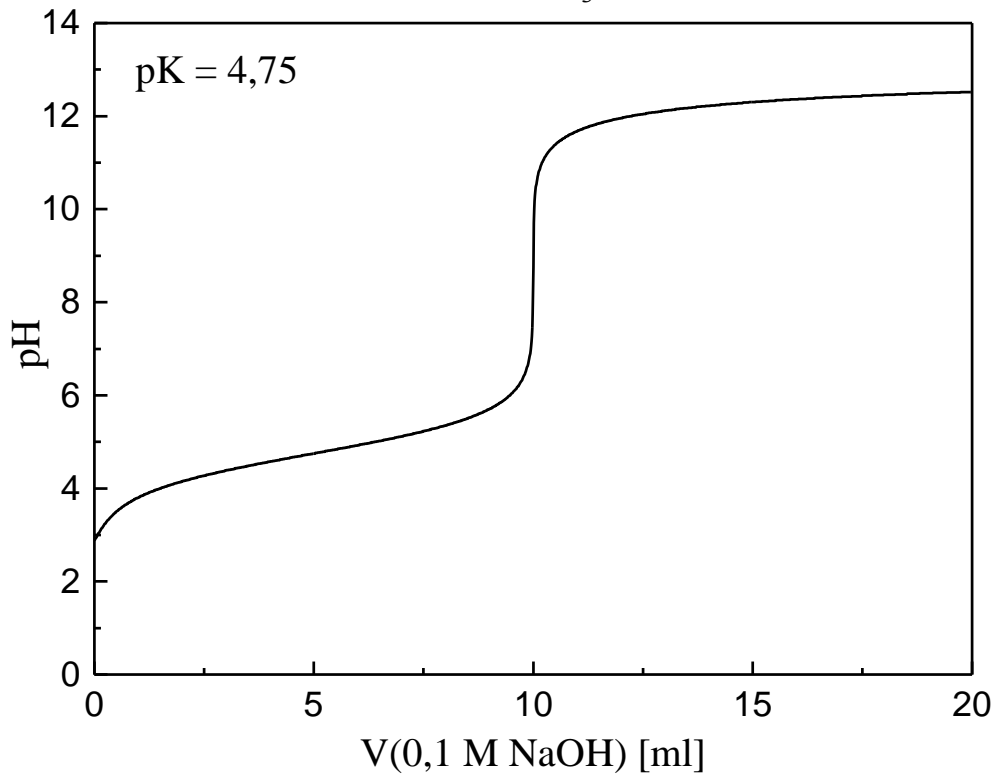

pH	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Kresolová červená (v kysel. obł.)	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
2. Malachitová zeleň	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
3. Krystalová violet'	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue
4. Quinaldinová červená	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
5. Methyloranž	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
6. Thymolová modř (v kysel. obł.)	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
7. Meta-kresolový pupurev (v kysel. obł.)	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
pH	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
9. Erythrosin	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
10. Dimethyloranž	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
11. Methyloranž	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
12. Bromfenolová modř	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
13. Kongočervená	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue
14. Resazurin	Orange	Orange	Orange	Orange	Orange	Orange	Orange	Orange	Orange	Orange	Orange	Orange	Orange	Orange	Orange
15. Methylčervená	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
pH	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
16. Alizarinová červená S	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
17. Chlorfenolová červená	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
19. Bromkresolová zeleň	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
21. Bromkresolová modř	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
22. Brillantová žlutá	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
23. Fenolová červená	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
24. Kresolová červená (v z. obł.)	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
pH	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
27. Meta-kresolový pupurev (v z. obł.)	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
28. Thymolová modř (v z. obł.)	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
30. Fenolftalein	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless
31. Thymolftalein	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless	Colorless
32. Alizarinová žlutá R	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
33. Alizarinová žlutá GG	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
34. Carbazolová žlutá	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
pH	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14

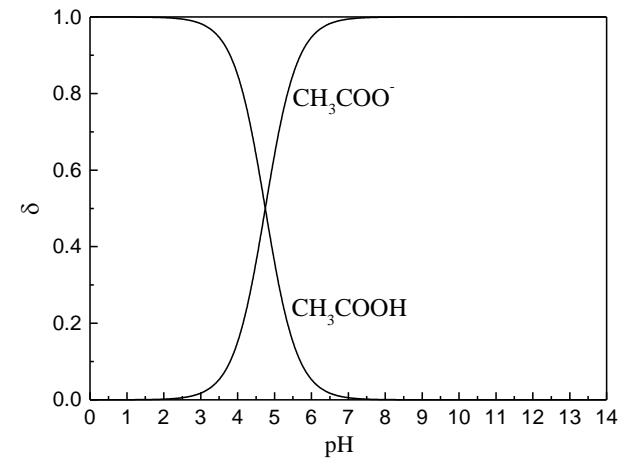
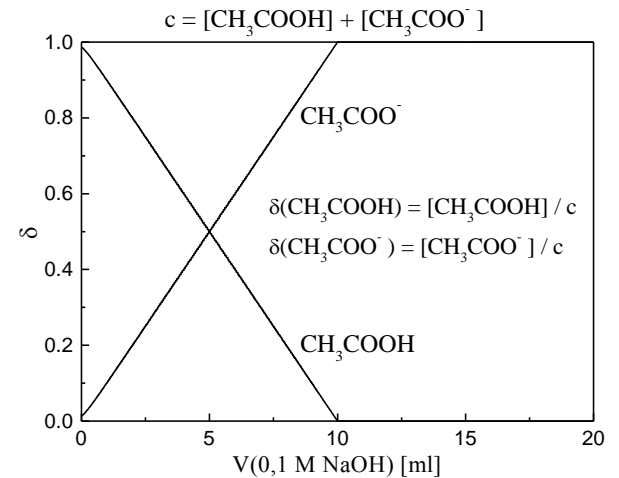
Acidobazické titrace

octová kyselina

TITRACE 10 ml 0,10 M CH₃COOH 0,10 M NaOH

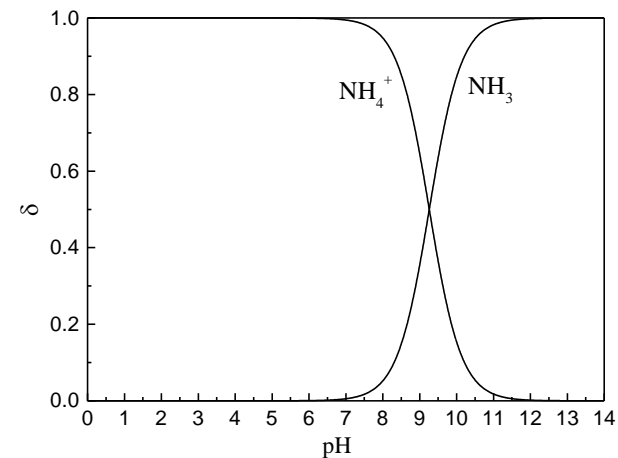
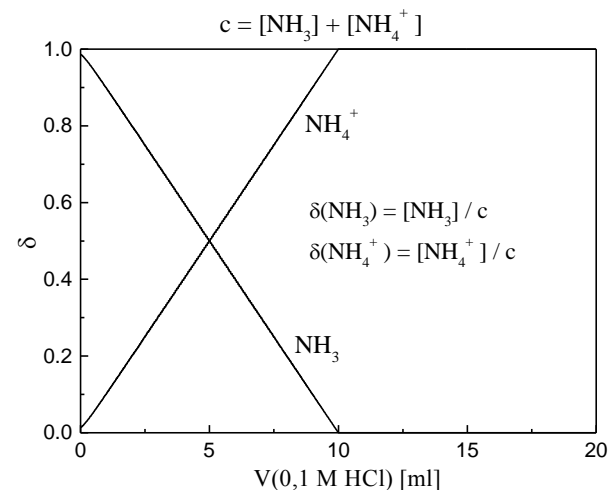
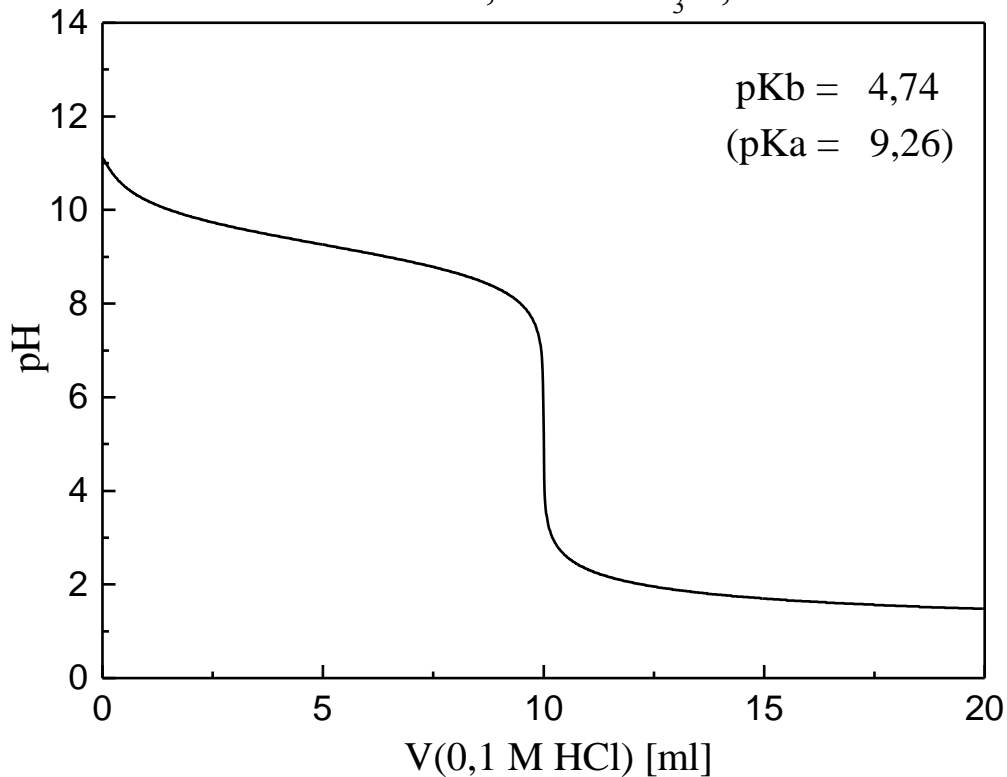
$$pH = \frac{1}{2} (pK'_a - \log c_{HA}) \quad pH = pK'_a - \log \frac{c_{HA}}{c_s}$$

$$pH = 7 + \frac{1}{2} \cdot pK'_a + \frac{1}{2} \log c_s$$

amoniak

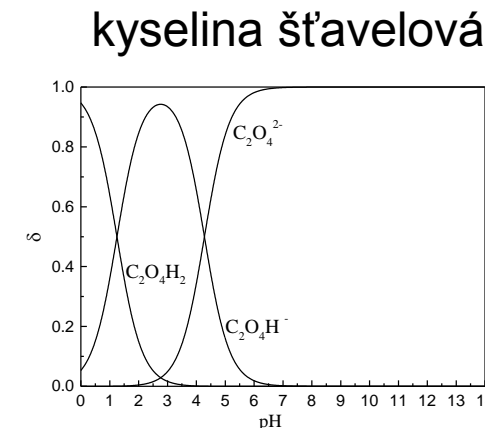
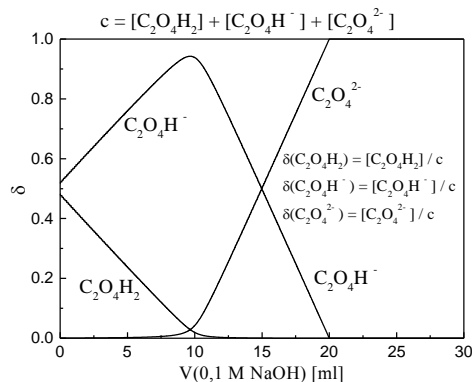
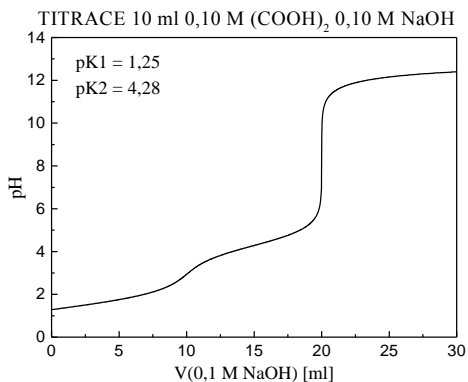
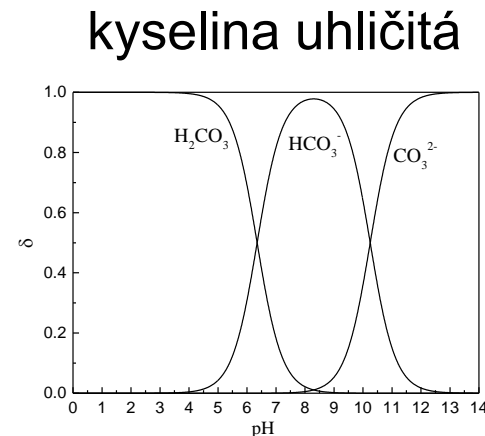
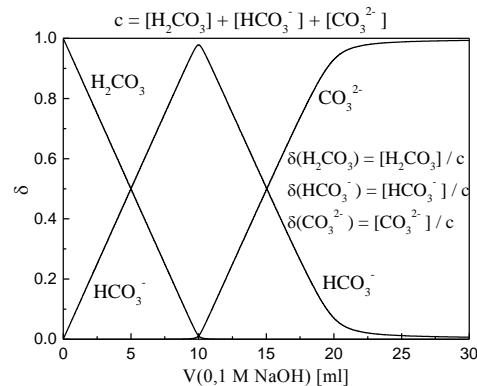
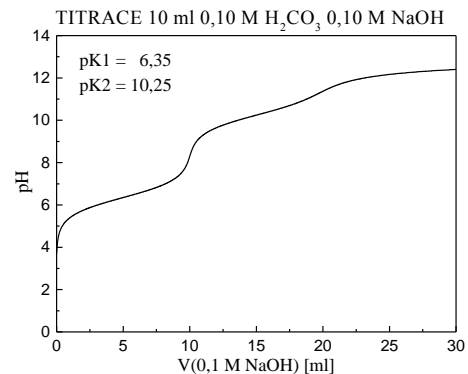
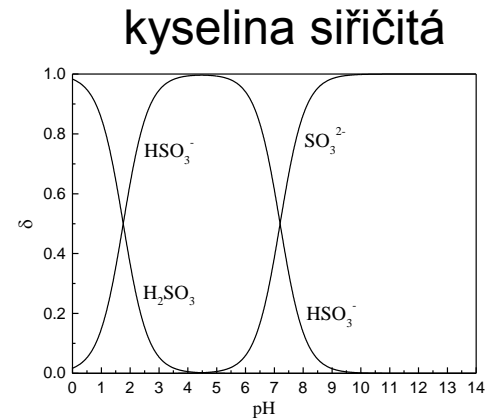
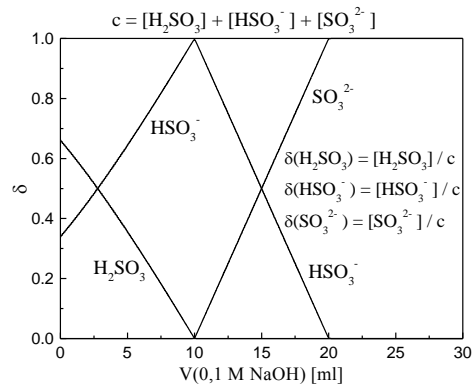
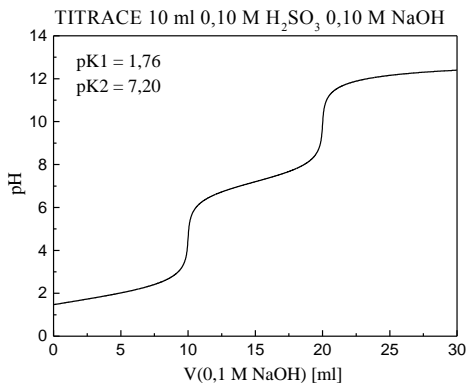
TITRACE 10 ml 0,10 M NH_3 0,10 M HCl

$$pH = 7 - \frac{1}{2} \cdot pK'_b - \frac{1}{2} \log c_s \quad pH = 14 - pK'_b + \log \frac{c_B}{c_S}$$

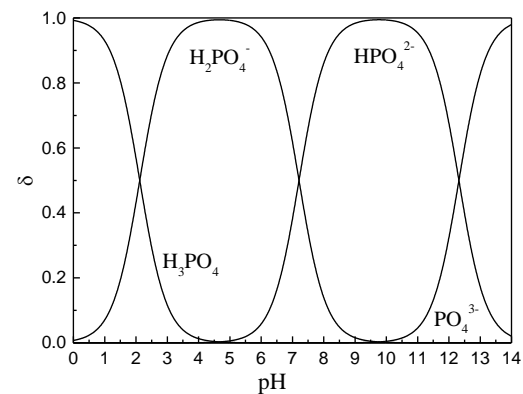
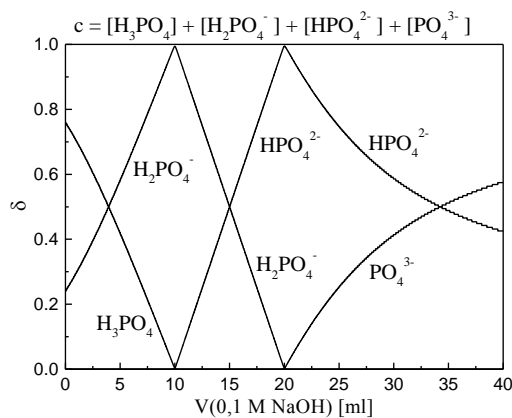
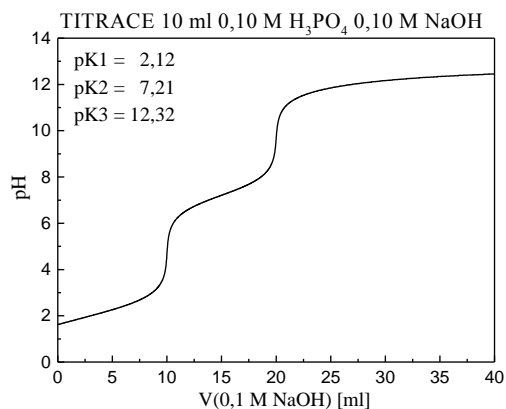
$$pH = 14 - \frac{1}{2} \cdot pK'_b + \frac{1}{2} \log c_B$$

Acidobazické titrace

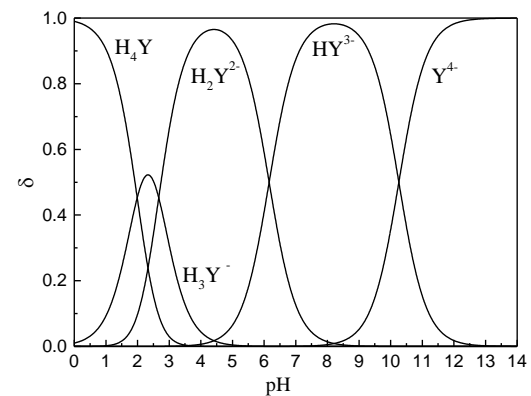
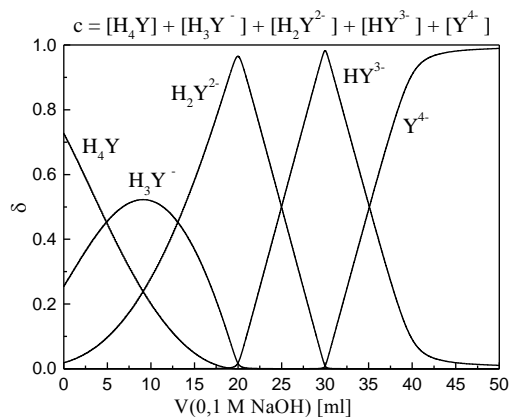
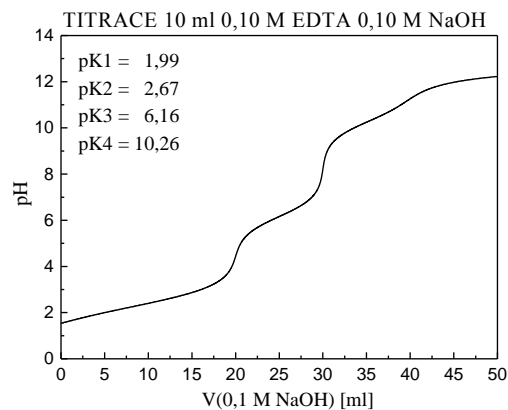

Acidobazické titrace

kyselina fosforečná

kyselina ethylendiamintetraoctová

Stanovení dusíku destilačně podle Kjeldahla

mineralizace vzorku → dusík dává síran amonný → amoniak → destilace s vodní parou do HCl → titrace nezreagované HCl roztokem NaOH

Provedení:

- mineralizace: vzorek + H_2SO_4 + H_2O_2 nebo HClO_4 → zahřátí na páskové lázni nebo elektrické plotně → H_2SO_4 mineralizuje bílkoviny (vzorek černá vyloučeným uhlíkem z organických látek) → oxidační činidla uhlík převádějí na CO_2 → odbarvení mineralizační směsi indikuje konec mineralizace
- veškerý dusík převeden na $(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$ + NaOH → uvolnění NH_3

obsah dusíku v bílkovinách, v krevním séru přítomny dusíkaté látky i nebílkovinné povahy

- celkový dusík
- vysrážení bílkovin kys. trichloroctovou → stanovení dusíku v supernatanu - nebílkovinný dusík

Instrumentace

